

ISSN: 2141-9773

e-ISSN: 2791-9773

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
KAREFAD

Hatti ve Nerik Kentlerinde purulli(ya)-Bayramı¹

Betül Tercan ²
Ankara Üniversitesi

Öz

Anadolu'da siyasi birlik oluşturarak, büyük bir devlet kuran Hititler çok çeşitli konuları kapsayan zengin bir yazılı arşive sahiptir. Bu arşivin önemli bir kısmını Hitit dini ve bayramlarını anlatan çiviyazılı tabletler oluşturmaktadır. Arşiv içerisinde, Hititlerin yılın belli dönemlerinde kutladıkları bayramları anlatan çiviyazılı metinler önemli bir yer tutmaktadır. Hitit Devleti için bu bayramların zamanında kutlanması büyük bir önem taşımaktaydı. Makale, çalışmamızın konusu olan purulli(ya)-Bayramı da zamanında kutlanması önem teşkil eden bayramlardan biridir. Bayram büyük olasılıkla ilkbahar mevsimi başlangıcında, Hatti kentinden başlamakta birçok kült kenti ziyaret edilerek; Nerik kentine ulaşılmakta, bu kentte bayramın asıl ve önemli kısmı kutlanmaktaydı. Nerik Kenti'nin Kaška hâkimiyetinde olduğu dönemlerde ise, bu kentin yerini Hakmiş/Hakpiş ve Utruna kentleri almıştır. Çalışmamızda, purulli(ya)-Bayramı ile bayramın Hatti ve Nerik Kentlerini içeren bölümleri Hititçe çiviyazılı metinlere göre transkripsiyon ve çevirileri ile değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Purulli(ya)-, Yeni yıl, Nerik, Hatti, Heštā-, Êhalentuwa-

¹Bu çalışma, yazarın 2016 yılında hazırlamış olduğu "Hititlerde purulli(ya) Bayramı" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

²*Sorumlu Yazar:* Arş. Gör., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Hititoloji Bilim Dalı, Ankara/Türkiye, E-posta: betultercan_06@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9244-3279>

MAKALE TÜRÜ

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi

6 Ekim 2022

Kabul Tarihi

15 Ekim 2022

doi: 10.57115/karefad.1184994

Atıf: Tercan, B. (2022). Hatti ve Nerik Kentlerinde purulli(ya)-Bayramı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), 345-362.

<https://doi.org/10.57115/karefad.1184994>

ISSN: 2141-9773

e-ISSN: 2791-9773

CANKIRI KARATEKIN UNIVERSITY
JOURNAL OF FACULTY OF LETTERS
KAREFAD

purulli(ya)-Feast in the Cities of Hatti and Nerik¹

Betül Tercan ²
Ankara University

Abstract

The Hittites, who established a great state by forming a political union in Anatolia, have a rich written archive covering a wide variety of subjects. An important part of this archive consists of tablets describing Hittite religion and festivals. In the archive, cuneiform texts describing the festivals celebrated by the Hittites in certain periods of the year have an important place. It was of great importance for the Hittite state to celebrate these festivals on time. purulli(ya)-Feast, which is the subject of our article, is one of the festivals that is important to be celebrated on time. The feast, probably starts from the city of Hatti, at the beginning of the spring season, by visiting many cult cities; the city of Nerik was reached, the main and important part of the feast was being celebrated in this city. During the periods when the city of Nerik was under the rule of Kaška, the cities of Hakmiš/Hakpiš and Utruna took its place. In our study, it is aimed to evaluate the purulli(ya)-Feast and the parts of the festival including the cities of Hatti and Nerik, with their transcription and translation according to Hittite cuneiform texts.

Keywords: Purulli(ya)-, New year, Nerik, Hatti, Heštā-, Éhalentuwa-

¹This study was produced from author's master thesis titled "purulli(ya) Feast in the Hittites" that it prepared in 2016.

²Corresponding Author: Res. Assist., Institute of Social Sciences, Department of Ancient Languages and Cultures, Department of Hittitology, Ankara/Türkiye, E-mail: betultercan_06@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0001-9244-3279>

ARTICLE TYPE

Research Article

Received Date

October 6, 2022

Accepted Date

October 15, 2022

Hititler çok tanrılı bir dine sahiplerdi. Bu yüzden kendilerini her tanrıyı memnun etmek için birtakım dini gerekleri yerine getirmek ile yükümlü hissetmekteydi. Bayramların birtakım dini ritüeller çerçevesinde ve dini kurallara uygun bir şekilde kutlanması önemliydi. Bu bayramların kutlanmasının amacı, tanrılara olan saygıyı göstermek, krallık ve hanedan erki için tanrısal bir koruma sağlamak aynı zamanda ülkenin refahının tanrılar aracılığıyla sürekliliğini sağlamaktı¹. Hitit arşivinde, bazı bayramların belli günleri ayrıntılı şekilde anlatılırken; bazılarının ise sadece adları bilinmektedir. Hitit Bayramları, kral-kraliçe çiftinin önderliğinde, genellikle ilkbahar veya sonbahar mevsimlerinde kutlanmaktaydı. Hititler için kutlanması gerekli olan önemli bayramlardan biri de *purulli(ya)*-Bayramıdır. Bayram kutlamaları sırasında birçok kült kenti ziyaret edilmesine rağmen bayramın asıl ve önemli kısmı Nerik Kenti'nde kutlanmış olduğu için Hitit arşivi içerisinde “Nerik Kenti *purulli(ya)*- Bayramı” olarak yerini almıştır.

purulli(ya)-Bayramı

“*purulli*”² kelimesi “yer, yeryüzü, ülke, toprak” anlamlarına gelen Hattice *pur-* ya da *wur-* kökünden türetilmiştir. *purulli(ya)*-Bayramının, bu nedenle Hatti kökenli bir bayram olduğu düşünülmektedir³. Hititçe çivi yazılı metinlerde, (EZEN₄) *purulli-*, *wurulli-*, *purulliya-*, *purulış* (sg. Nom.), *purullıyan* (sg. Akk.), *purullıyaš*, *wurullıyaš*, *wurulıyaš* (sg. Gen.) şeklinde geçmektedir⁴.

purulli(ya)-Bayramı'nın ilkbahar mevsiminde kutlanılan “yeni yıl bayramı” olabileceği düşünülmektedir⁵. Hitit takvim başlangıcının ilkbaharda başlamış olması ile yeni yıl arasında bir bağlantının olabileceği ancak kesin bir bilginin olmadığı yönünde görüşler de bulunmaktadır⁶. A. Goetze tarafından, daha eski yıllarda yapılan bir araştırmada ise “kış mevsiminde kutlanılan bir bayram” olabileceği de belirtilmiştir⁷. A. Ünal, Hititlerden önce Hattiler tarafından da Anadolu'da kutlanmış olan “bereket ve yeni yıl merasimi”⁸ olabileceğini söylemiştir.

KBo 31.8 + KUB 30.42 numaralı tablet katalogunda verilen bilgiye göre, *purulli(ya)*-Bayramı'nı anlatan 32 tablet bulunmaktadır⁹. Bayramın kutlanma döngüsünün her yıl mı yoksa belli aralıklı dönemlerde mi kutlandığı yönünde kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

¹de Martino, 2003: 92.

²*purulli*- kelimesinin anlamı için bkz. Forrer, 1922: 234; Soysal, 2004: 304, 324, 91 vd.; HED, 2013: 137-139; Ünal, 2016a: 110.

³Haas, 1994: 696; 2008: 98.

⁴HW, 1952: 174, 256; CHD (P), 1997: 391-392; Ünal, 2016b: 424.

⁵Haas, 1970: 43; Hoffner, 1974: 18-19; Yakar, 2007: 241.

⁶Gurney, 1990: 130; Taracha, 2009: 136.

⁷Goetze, 1933: 264.

⁸Ünal, 2016a: 110

⁹Arkan, 1998: 280.

purulli(ya)-Bayram töreni ana rotası, Hattuša'dan başlayıp, Tawiniya, Warkatawi, Zippalanda, Arinna, Kaštama ve Nerik kentleridir. Bayramın Nerik kentinden sonraki bölümleri kraliyet üyeleri tarafından paylaşılmaktadır. Kraliçe, Taštariša kentine geçerken, prens ise Tanrı Telipinu onuruna bayramın altı gün sürecek olan kısmını yönetmek üzere Kašha ve Hanhana kentlerine gitmektedir. Kesin olmamakla birlikte Mišturha, Hašhatatta, Taħišama ve Katašera prensin geçtiği kent istasyonlarından olabilir¹⁰. Bayramın en coşkulu bölümü Nerik Kenti'nde kutlandığı için "Nerik Kenti'nin purulli(ya)-Bayramı" olarak bilinmektedir. Nerik'in bir dönem Kaška egemenliğinde kalması sebebiyle, yerini Hakmiš/Hakpiš kenti almıştır¹¹. II. Muqatalli (M.Ö. 1306-1282) döneminde ise bayram, Utruna kentinde de kutlanmıştır¹². Hakmiš ve Utruna kentlerinin geçici kült merkezleri olduğu anlaşılmaktadır¹³. III. Hattušili ve IV. Tudhaliya dönemlerinde bayramın önemli bölümlerinin AN.TAĦ.ŠUM^{SAR} Bayramı ile birleştirilmesi ile Hurri kökenli kraliçe Puduhepa'nın etkisiyle, bayram kutlaması içinde Tanrıça İŠTAR¹⁴ görülmektedir¹⁵. Ayrıca yine III. Hattušili döneminde (M.Ö. 1275-1250) purulli(ya)-Bayramı tekrar Nerik Kenti'nde kutlanmıştır.

Ħatti Kenti ve purulli(ya)-Bayramı

Hatti ya da Hattuša kenti ve purulli(ya)-Bayramı ile ilgili olan metinler II. Muršili dönemi Yıllıklarını anlatan CTH 61 KBo 2.5 ay. III ve Nerik Kenti purulli(ya)-Bayramı ile ilgili bir oldukça kırık bir parça olan CTH 674 IBoT 2.17 ay. numaralı metinlerdir.

KBo 2.5 numaralı metin purulli(ya)-Bayramı'nın "ilkbaharda kutlandığı ve büyük bir bayram" olduğunu belirtmesi bakımından oldukça büyük önem arz etmektedir¹⁶. II. Muršili'nin, Hatti kentinde ve hešti-yapısında/evinde özellikle Tanrıça Lelūani¹⁷ onuruna kutlaması dikkat çekmektedir. Metnin ilgili satırlarının transkripsiyon ve çevirisi şöyledir:

CTH 61 KBo 2.5¹⁸

ay.III

38 *ma-aĥ-ĥa-an-ma ĥa-mi-eš-ĥa-an-za ki-ša-at*

39 nu **EZEN₄ pu-u-ru-li-ya-aš** ku-it GAL-in [EZEN₄-an]

¹⁰Haas, 1994: 699-700; Ünal, 2016a: 112.

¹¹CTH 584.7 KUB 48.119 öy. 5; Alp, 2000: 74; ayrıca bkz. CTH 375 KUB 17.21+ ay. IV 6-10 Arıkan, 2019:35.

¹²KUB 42.100 ay. IV 16.

¹³de Roos, 2007: 25 vd., 211

¹⁴Arıkan 1998: 49-51; Aslantürk, 2015: 63.

¹⁵Ünal, 2016a: 112.

¹⁶Tercan, 2016: 20-21.

¹⁷Lelūani için bkz. Arıkan, 1998: 49; Gessel, 1998: 281-282.

¹⁸Goetze, 1933: 188 vd.; Tercan, 2016: 21-24.

- 40 A-NA ^DU ^{URU}**Ha-at-ti** Û A-NA ^DU ^{URU}Zi-ip-pa[-la-an-da]
 41 i-ya-nu-un I-NA ^Éhé-eš-ti-ma A-NA ^DLe-el-ya-[ni]
 42 **EZEN₄ pu-ru-li-ya-aš** GAL-in EZEN₄-an Û-UL i-ya-nu-un
 43 nu-kán ^{URU}**Ha-at-tu-ši** ša-ra-a ú-ya-nu-un
 44 nu A-NA ^DLe-el-ya-ni I-NA ^Éhé-eš-ti-i
 45 **EZEN₄ pu-u-ru-li-ya-aš** GAL-in EZEN₄-an i-ya-nu-un
 46 nu-kán ma-aḥ-ḥa-an I-NA ^Éhé-eš-ti-i GAL-in EZEN₄-an
 47 aš-ša-nu-nu-un

-
- 38 İlkbahar olduğu zaman
 39 puruli(ya)-Bayramını büyük [bayramı]
 40 Hatti kenti Fırtına Tanrısı için ve Zippalanda kenti Fırtına Tanrısı için
 41 yaptım/kutladım. Fakat hešti¹⁹ -yapısında Tanrıça Lelūani için
 42 puruli(ya)-Bayramı büyük bayramı yapmadım/kutlamadım.
 43 Ve Hattuša kentine yukarı geldim/çıktım.
 44 Tanrıça Lelūani için hešti-yapısında
 45 puruli(ya)-Bayramı büyük bayramını yaptım/kutladım.
 46 Ve hešti-yapısında büyük bayramı
 47 düzenlediğim zaman
-

Kolofon²⁰ içeren IBoT 2.17 numaralı tablet parçasının okunabilen kısmında, Hattuša kentinde purulli(ya)-Bayramı'nın birinci tabletinin bitmemiş olduğu belirtilmektedir. Transkripsiyon ve çevirisi şu şekildedir:

^{19É}heštā- "anıt mezar, mozole.": HEG, 1983: 237-238; HHw, 2001: 49; EDHIL, 2008: 346; Ünal, 2016b: 185.

²⁰Kolofon hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Karasu, 1997: 217.

CTH 674.1 IBoT 2.17²¹**ay.**

x+1]x [

2' DUB I^{KAM} Ú-UL QA-T[I]3' [Š]A EZEN₄ uuu-ru-li-ya-aš4' ^Éhé-eš-ti-i [I-NA]5' [^{URU}] Ha₂-at[-tu-ša

x+1]x [

2'-3' Wuruliya-Bayramı'[nı]n birinci tableti bitmemi[ştir.]

4'-5' [Ha₂t[tuša kenti] hešti-evin[de]/yapısın[da]**Nerik Kenti ve purulli(ya)-Bayramı**

Nerik²² kenti ve purulli(ya)-Bayramı ile ilgili metinler şunlardır: KBo 31.8 + KUB 30.42, KBo 30.82 ay.VI, Bo 4962 öy. I, KUB 22.25 öy., KUB 22.25 ay., KUB 30.68, KUB 59.12, Bo 3251, KUB 22.46, KUB 48.119 öy., KBo 30.37 IV, KBo 3.7 öy.I.

KBo 31.8 + KUB 30.42 numaralı metin tablet kataloğudur. Ayrıca bu metin, purulli(ya)-Bayramı'nın 32 tablettten oluşan oldukça uzun bir bayram olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bayram süresi hakkında da bize bir öngörü sağlamaktadır. Metnin transkripsiyon ve çevirisi şöyledir:

CTH 276.1 KBo 31.8+KUB 30.42²³**öy.I**5 DUB XXXII^{KAM} H^{L.A} ŠA EZEN₄ pu-u-ri-li-ya-aš6^{URU} Ne-ri-ig-ga QA-TI

5 puruliya-Bayramı'nın 32. tableti

6 Nerik kentinde. Bitmiştir.

²¹Karasu, 1986: 170; Dardano, 2006: 30; Tercan, 2016: 25.

²²Nerik hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bozgun, 2019a: 153-156.

²³Dardano, 2006: 22-24; Tercan, 2016: 54, 56; Bozgun, 2019b: 126.

Oldukça kırık KBo 30.82 numaralı metnin kolofonunda Nerik Kenti purulli(ya)-Bayramı ile ilgili altıncı tabletin tamamlanmadığı belirtilmektedir.

CTH 674 KBo 30.82²⁴

ay.VI

x+1] DUB VI^{KAM} [

2']ŠA EZEN₄ pu-ru-l[i-ya-aš

3' [^{UR₁}U]Ne-ri-ik Ú-UL [QA-TI

x+1]Altıncı tablet:[

3' -2' Nerik [Ken]ti puruliya-Bayramı'nın. [Bit]me[miştir.

Bo 4962 numaralı tablet Nerik kentinde yapılan kutlamalar hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Özellikle, hilamni²⁵ ve halentuwa²⁶ yapılarında gerçekleştirilen törenler anlatılmaktadır. İlgili metnin transkripsiyon ve çevirisi şu şekildedir:

CTH 674 Bo 4962²⁷

öy.

1 ma-a-an-za L[UGAL-u]š I-NA ^{URU}Ne-ri-i[k(-)

2 EZEN₄ ūuu-ru-ul-li i-ya-zi

3 LUGAL-uš ^{LÚ}pa-ra-a ú-ya-an-da-an ku-in

4 [A-NA] EZEN₄ ūuu-ru-ul-li lam-ni-ya-zi

5 [nu-uš-m]a-aš ^{NINDA}ša-ra-am-na

6 [-]an pí-ya-an-zi

7 [^{NIN}]^{DA}ya-ga-ta-aš X-iš

8 [] ya-kiš-šar XX-iš

9 I DUG.GEŠTIN II DUG mar-nu-an

10 ^Éhi-lam-ni-ša-ma-ša-at-kán

²⁴Dardano, 2006: 31; Tercan, 2016: 58-59.

²⁵(^É)hilammar için bkz. Kammenhuber, 1992: 333.

²⁶halentuwa- için bkz. HW², 1991: 20a vd.; Kammenhuber, 1992: 333.

²⁷Haas, 1970: 252; Alp, 1993: 262-263; Tercan, 2016: 59-61.

11 *an-da e-ša-an-ta* [
12 *a-da-an-zi a-ku-ua-a[n-zi*

13 *I-NA Éha-le[-en-tu-ua²]*

14 *šal-li* [*a-še-eš-šar*]

1 Kral Nerik Kenti'nde

2 wurulli-Bayramı'nı yaptığı/kutladığı esnada

3 Kral, para úuant-adamını

4 wurulli-Bayramı'na çağırır/adını anar.

5 [Ve on]lar *šaramna*-ekmeğini

6 [] verirler.

7 [*wa*]gata-ekmeğini on defa

8 [] bir parça ekmeği yirmi defa

9 Bir kap şarap, iki kap *marnuwan*-içkisi

10 Onlar *hílammar* yapısında

11 içeride otururlar.[

12 Yerler (ve) içerler.

13 *halentuwa*-yapısında

14 büyük [toplantı (yaparlar.)]

KUB 22.25 numaralı tablette ise, kralın askeri bir saldırıda bulunmak ya da purulli(ya)-Bayramı'nı kutlamak arasında bir ikilem yaşadığı, bunu ortadan kaldırmak adına fala başvurduğu görülmektedir.

Hitit İmparatorluk döneminde, bir yere askeri bir sefer düzenlenmeden önce fal soruları ile falcılara danışılmaktadır. KUB 22.25 numaralı bu tablet de Nerik kentinin Kaška işgalinden kurtulması ile ilgili en uzun fal metinlerinden biridir²⁸.

²⁸Ünal, 2013: 455.

CTH 562 KUB 22.25²⁹**öy.**

19 *nu I-NA^{URU} Ne-ri-ik an-da-an pa-iz-zi nu URU-an ú-e-te-ez-zi pa-ra-ma-za-kán*

20 *URU Ne-ri-ik-ka₄-az ar-ḫa a-ri-ya-mi ma-a-an ku-ru-ur^{HLA} ḫu-u-da-ak RA- mi*

21 *m[a]-a-an-za EZEN₄ uuu-ru-li-ya-aš ḫu-u-da-ak DÚ-mi nu DINGIR^{LUM} ar-ḫa ú-da-aḫ-ḫi*

19 Nerik kentinde içeri girecek ve kenti inşa edecek. Fakat sonra

20 Nerik kentinde fal aracılığıyla soracağım. Hemen düşmana mı saldıracağım?

21 Ya da bizzat hemen wuruliya-Bayramı'nı mı yapacağım? Ve tanrıya alıp götüreceğim.

Metnin ilerleyen satırlarında yine benzer fal soruları ile bayramın kutlanıp kutlanmayacağı hususunda cevap arandığı görülmektedir.

CTH 562 KUB 22.25**öy.**

31 *nu^{URU} Ga-aš-ga-ma [GU]L[?][-a]ḫ-zi nu I-NA^{URU} Ne-ri-ik-ka₄ an-da-an*

32 *nu^{URU} Ne-ri-ik[-ka₄-an] ú-e-da-aḫ-ḫi^{URU} Ne-ri-ik-ka₄-az-ma-za-kán ar-ḫa a-ri-ya-mi*

33 *ma-a-an ku-r[u-ur^{HLA} ḫu-u]-da-ak RA-mi ma-a-an-za EZEN₄ uuu-ru-li-ya-aš ḫu-u-da-ak DÚ-mi*

31 Gaşga kentini vurduğunda ise, Nerik kentinde içini

32 ve Nerik kentini inşa edeceğim. Fakat Nerik kentinde bizzat fal aracılığıyla soracağım.

33 Hemen düşmanlara mı saldıracağım? Ya da hemen wuruliya-Bayramı'nı mı yapacağım?

Yine aynı tabletin ay. 7. ve 9., 16. ve 17., 26. ve 27., 33. ve 35. satırları arasında aynı sorulara fal yardımıyla benzer yanıtlar aranmaktadır³⁰.

KUB 30.68 numaralı arşiv tablet kataloğunda Nerik Kenti'nin büyük bayramı olarak nitelendirilen purulli(ya)-Bayramı geçmektedir.

²⁹Haas, 1970: 44-45; Tercan, 2016: 62-75.

³⁰Tercan, 2016: 69-75.

CTH 278.1 KUB 30.68³¹**ay.III**

2 [x DUB I / A-N]A EZEN₄ GAL *pu-u-r^ru^l-li-ya-aš*

3 [x DUB] x EZEN₄ ^{URU} *Ne-ri-iq-q[a*

2 [. . . Birinci tablet]: Büyük bayram puruliyaya-Bayramı'na

3 [. . . x tablet]: Nerik Kenti bayramı

KUB 59.12 numaralı belgenin kolofonunda “Nerik Kenti büyük purulliyaya-Bayramı” kaydı okunabilmektedir.

CTH 674 KUB 59.12³²**öy.IV**

1' [DUB]x ^{KAM} *Ú-UL QA-TI*

2' [EGIR-a]n *tar-nu-ya-aš³³*

3' [EZE]N₄ *pu-ru-ul-li-ya-aš*

4' [^{URU}N] *e-ri-ik*

1' x [tablet]: Bitmemiştir.

2' [Sonraya] bırakılmış(tır).

3'-4' Nerik kenti purulliyaya-Bayramı.

Bo 3251 + Bo 9514 envanter numaralı tabletin 3. satırının sonunda kırık kısımlar bulunmaktadır. Fakat satırın başındaki *kiš*-³⁴ “olmak” fiilinden hareketle, satırın sonundaki kelimenin olasılıkla “ilkbahar” anlamında *hamešha-*, *hamešhant-*, *hameškant-*³⁵ olabileceği düşünülmektedir.

³¹Dardano, 2006: 194-196; Tercan, 2016: 76-78.

³²Haas, 1970: 253; Groddek, 2004: 23; Tercan, 2016:78-79.

³³*tarnušaš* (Gen. Sg.), *tarna-*'dan türetilen form olmalıdır. Beklenen yapı *tarnumaš*, fiillerin çekimlenmiş hallerinde olması gereken *-u-* seslerinden *-y-* yerine “m” gelmesi ile oluşturulmaktadır. bkz. Dinçol, 1970: 53; ayrıca bkz. HHw, 2001: 169 DUB EGIR-*an tarnummaš* (*tarnušaš*) “Tontafel das Übriglassens” (abgekürzte Version eines Tontafeltexts?); Hoffner-Melchert, 2008: 44.

³⁴Ünal, 2016b: 283.

³⁵Ünal, 2016b: 147.

purulli(ya)-Bayramı'nın ilkbaharda kutlandığı burada bir kez daha doğrulanmış olmaktadır. purulli(ya) Bayramı kutlamalarının kaç gün devam ettiği ya da bayramın ne kadar zamanda kutlanmış olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Metnin ilk satırında geçen “9. yıl” ifadesine göre ise, bayram döngüsünün dokuz yıl da bir yapıldığı düşünülmektedir. IBoT 2.129 numaralı tablette ise, “7. yıl purulli(ya)-Bayramı” kurbanının tanrı için kesildiğinden bahsedilmektedir. Bu metinde bayramın yedi yıl da bir yapıldığı üzerinde durulmuştur³⁶. A. Ünal, “SISKUR purulliyāššiyanza” ifadesinin anlamını “purulli- ile ilgili” şeklinde vermektedir. Ayrıca, Hurrice’de *purulli-* “ev, tapınak” anlamlarına da gelmektedir³⁷. Söz konusu belgede, *purulliyāššiyanza* kelimesinde -ul- ve -li- işaretleri açık şekilde okunamamakla birlikte, metinde “bayram” anlamına gelen “EZEN₄” determinatifi de kullanılmamıştır. Bu nedenle metinde geçen “kurbanın”, purulli(ya)-Bayramı ile ilgili olup olmadığı hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

CTH 674 Bo 3251+Bo 9514³⁸

ay.III:

x+1]MU IX^{KAM}x[

2' nu A-NA^DU^{URU}N[e-ri-ik

3' kiš-an kat-ta ḫa-m[a-

4' ŠA EZEN₄ pu-ru-li-[ya-aš

x+1]9. yıl[

2' N[erik] kenti Fırtına Tanrı'sına [

3' aşağıda ilk[bahar] olduğunda?[

4' puruli[ya-Bayramı'nın [

CTH 574 IBoT 2.129³⁹

öy.

3' A-NA DINGIR^{LIM}-ḫa SISKUR pu-ru-ul'-li'-ya-aš-ši-ya-an-za

4' ŠA MU VII^{KAM} kar-ša-an

3' “tanrıya purulliya- kurbanı

³⁶Haas, 1970: 254; 1994: 698.

³⁷Ünal, 2016b: 424; ayrıca “purulli” kelimesi Hurrice “kurban terimi”dir. bkz. Aslantürk, 2013: 314.

³⁸Haas, 1970: 254; Fuscagni, 2007: 18-19; Tercan, 2016: 79-80; Bozgun, 2019b: 126-127

³⁹Taggar-Cohen, 2006: 286-287; Tercan, 2016: 80-81.

4' 7. yılın kesilmiş(tir).”

KUB 22.46 numaralı tablet içerik bakımından bir fal metni olup, kırık kısımlar oldukça fazladır. Tabletin 1. ve 7. satırlarında Nerik kent yolu ya da Nerik kentine yapılan yolculuktan bahsedilmektedir. Metnin devamında 14. satırında ise, purulli(ya)-Bayramı için ayrılmış un geçmektedir. Bu “un” (Zİ.DA), “Nerik Kenti Fırtına Tanrı’sı” için sunulan bayram adaklarından olması muhtemeldir.

CTH 582 KUB 22.46⁴⁰

x+1] x A-NA KASKAL ^{URU}N[e-ri-ik(-)

7' nu KASKAL ^{URU}Ne-ri-ik-m[a?

14' A-NA Zİ.DA pu-ru-li-y[a

15' ^DU KIL.LAM [

x+1] Nerik Kenti yolculuğuna/yoluna

7' Nerik kenti yolculuğu/yolu ise?

14' puruliya-(Bayramı)'na un

15' Fırtına Tanrı'sı (için) KIL.LAM [(Bayramı)?

KUB 48.119 numaralı tablet kraliçe Puduhepa'nın rüyalarını anlatan kehanet metinlerinden biridir. Bu metinde, kralın bilinmeyen, belki çare bulunamayan bir hastalığından söz edilmektedir. Belgede kraliçe, kralın bu hastalığını, tanrının iyileştirmesi karşılığında onun onuruna Hakmiş kentinde ve daha sonra özellikle Nerik kentinde onun için purulli(ya)-Bayramı'nı düzenleyeceğinden bahsetmektedir. Bu belgede de Hakmiş ve Nerik kentlerinin Kaşka işgalinde olduğu dönemlerde bayramın kutlandığı önemli kült kentlerinden biri olduğu görülmektedir.

CTH 584.7 KUB 48.119⁴¹

ay.

3' [ma-a-an]-na-mu DINGIR ^{LIM} ki-i Ú-UL še-ek-kán GIG SIG₅-ah-ti

4' [nu-za-kán] A-NA DINGIR ^{LIM} EZEN₄ dam-me-li-in ku-in-ki te-eh-ḫi

5' [EZ]EN₄ pu-ru-ul-li-ia-an-na-at-ta I-NA ^{URU}Ha-ak-miš i-ia-mi

6' [I-N]A ^{URU}Ne-ri-iq-qa-ia-at-ta ḫa-an-ti-i i-ia-mi

7' [ma-] [a'-an-na-aš-mu I-NA ^{URU}Ne-ri-iq-qa I-e-da-ni pí-di DÙ-u-an-zi 'SIXSÁ'-ri

⁴⁰Tercan, 2016: 81-84.

⁴¹de Roos, 2007: 208-213; Murat, 2008: 189; Tercan, 2016: 85-89; Bozgun, 2019: 131-133.

8' [na-a]n a-pí-ia-pát i-ia-mi

9' [ma-a-a]n-na ki-nu-un DINGIR^{LUM} EN-Ā^{URU} Ut-ru-na-za I-NA
^{URU}Ne-ri-iq-qa

10' [ar-ĥ]a pé-[˘]e[˘]-da-an-zi nu-uš-ši I-NA da-ĥa-an-ga I LI-IM UDU

11' [pa-ra-] ˘a pí-an-zi

3' Tanrı benim bu bilinmeyen hastalığı iyileştirdiğin[de]

4' [Bizzat] tanrıya herhangi bir yeni bayram kuracağım.

5' purulli-Bayramı'nı senin için Hakmiš kentinde yapacağım
 (kutlayacağım).

6' Nerik kentinde de senin için hususi yapacağım.

7' Onu benim (için), Nerik kentinde bir yerde yaptıklarını
 (kutladıklarını) tespit edersen

8' ve onu orada bizzat yapacağım/kutlayacağım.

9' Şimdi Tanrı, beyim Utruna kentinden Nerik kentine

10' taşıdıklarında, ona *dahanga-* 'da 1000 koyun

11' sunar[lar].

KBo 30.37 numaralı tablet Nerik Kenti purulli(ya)-Bayramı ile ilgili kırık bir parçadır.

CTH 674 KUB 30.37⁴²

ay.IV

x+1 [EZEN₄ pu-ru-ul-l]i-ya-aš^{URU} Ne-ri-ik^{KI}

x+1 Nerik Kenti [purulli-ya-Bay]ramı.

KBo 3.7 numaralı tablet ise Nerik Kenti Fırtına Tanrı'sı ile Yılan İlluyanka'nın mücadelesini anlatan mitolojik bir metindir. purulli(ya)-Bayramı'nın ülkenin gelişmesi ve refaha ermesinden sonra kutlandığı anlatılmaktadır⁴³.

⁴²Groddek, 2002: 44.

⁴³Arıkan, 1998: 163; Tercan, 2019: 200.

CTH 321 KBo 3.7⁴⁴**öy.I**

1 [U]M-MA ^mKi-il-l[a LÚGUDU₁₂] ^DU ^{URU}Ne-ri-ik

2 ne-pí-ša-aš ^DIM[-x-x-]x-[n]a

3 pu-ru-ul-li-ya-aš ut-tar nu ma-a-an

4 ki-iš-ša-an ta-ra-an-zi

5 ut-ni-ya ma-a-ú še-eš-du nu-ya ut-ni-e

6 pa-aḥ-ša-nu-ya-an e-eš-du nu ma-a-an

7 ma-a-i še-eš-zi nu EZEN₄pu-ru-ul-li-ya-aš

8 i-ya-an-zi

1-2 Göğün Fırtına Tanrısı ve Nerik Kenti' nin Fırtına Tanrısı merhemli rahip Killa'ya şöyle (der):

3-4 purulliya-(Bayramı'nın kutlanması) olayı/konusu hakkında şöyle söylerler:

5 “Ülke gelişsin, rahata ersin ve ülke

6 korunmuş olsun.” Eğer (ülke)

7 gelişirse ve rahata ererse purulliya-Bayramı'nı

8 kutlarlar.

Sonuç

Makalemizin konusu olan, Hitit Devleti'nin kutlamış olduğu en önemli bayramlardan biri olan purulli(ya)-Bayramı'nın Hatti kökenli, ilkbaharda kutlanan “Yeni Yıl Bayramı” olduğu düşünülmektedir. Büyük bir bayram olduğu metinlerde açık bir şekilde vurgulanmaktadır. Bayrama, Hatti kentinden başlanarak; Tawiniya, Warkatawi, Zippalanda, Arinna, Kaštama gibi birkaç kült merkezi ziyaret edildikten sonra Nerik kentine ulaşılmakta; bu kentte kraliyet erkânının katılımıyla bayram kutlamalarının en önemli ve coşkulu kısımları icra edilmektedir. Nerik kentindeki bu ihtişamlı kutlamalardan sonra kraliçe Taštariša kentine geçmekte, prens ise Kaša ve

⁴⁴Beckman, 1982: 12-17; Hoffner, 1998: 11; E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 321 (INTR 2010-11-23); Tercan, 2016: 118-120.

Hanhana kentlerine gitmektedir. Hitit kralının Nerik kentindeki bu kutlamalardan sonra ne yaptığı hakkında çiviyazılı belgelerden bilgi sahibi olamamaktayız. Nerik'in Kaška kontrolünde olduğu dönemlerde Hakmiş ve Utruna kentleri de bayramın kutlandığı önemli kült kentlerinden olmuşlardır. III.Hattuşili döneminde tekrar Nerik Kenti önem kazanmış, yine bu kral döneminde, kraliçe Puduhepa'nın etkisiyle bayram içinde Hurri dini etkileri görülmüştür. Bayramın kaç gün sürdüğü ve hangi aralıklarla yapıldığına dair net bir bilgi elimizde bulunmamaktadır. KBo 31.8 + KUB 30.42 numaralı metne göre 32 gün sürdüğü tahmin edilmektedir. Bo 3251 numaralı tablette *kiš-* “olmak” fiili ile birlikte “*ham[ešha]-/ham[ešhant]-/ham[eškant]-*” kelimesinin geçmesi ile bayramın “ilkbahar” mevsiminde kutlandığı tarafımızca da tespit edilmiştir. Dokuz ya da yedi yılda bir kutlanmış olabileceği metinlerden anlaşılmaktadır. Bayram kutlamalarının günleri ve kutlamalarda neler yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Sadece Bo 4962 numaralı tabletten, Nerik kentinde yapılan kutlamaların içeriği hakkında birtakım bilgiler elde edebilmekteyiz. Bayram, daha sonraki dönemlerde AN.TAH.ŠUM^{SAR} Bayramı ile birleştirilmiştir. IBoT 2.129 numaralı belgede *purulli(ya)-* kelimesi, “bayram” anlamına gelen “EZEN₄” determinatifi yerine “kurban” anlamına gelen “SISKUR” kelimesi ile kullanıldığı için burada geçen “*purulli(ya)-*”nın bayram ile ilgili olduğu ya da olmadığı yönünde bir sonuç tarafımızdan kesinlik kazanamamaktadır. *purulli(ya)-* Bayramı'nda, özellikle ^E*heštā*, ^E*halentuwa-*, (^E)*hिलammar* ve (^{GIS})*dahanga-* gibi kült yapıları önemli bir yere sahiptir. *purulli(ya)-* Bayramı'na ait arşivi genel olarak fal metinleri ve metinlerin içeriği hakkında bilgi veren kolofonlar oluşturmaktadır. Hatti/Hattuša kentinde kutlanan *purulli(ya)-* Bayramı ise, II. Murşili Yıllıklarını içeren KBo 2.5 numaralı tablet ile Nerik kentinde kutlanan *purulli(ya)-* Bayramı'na ait IBoT 2.17 numaralı tablet parçasındaki kolofonda geçmektedir. Ayrıca İlluyanka adlı mitolojik metinde Nerik ve *purulli(ya)-* Bayramı geçmektedir. Bu metinden de yola çıkılarak, *purulli(ya)-* Bayramı'nın bolluk, bereket ve ülkenin refahı ile yakından ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Ülke gelişip, refaha erdiğinde *purulli(ya)-* Bayramı kutlanmaktadır. İlkbaharda doğanın uyanışı ile bayram kutlaması başlamakta, başta Nerik'in Fırtına Tanrı'sı olmak üzere tanrılara belirli kült kentlerinde çeşitli sunular yapılarak, kraliyet ailesi ve ülke için tanrısal bir koruma amaçlanmaktadır.

Kaynakça

- Alp, S. (2000). *Hitit çağında Anadolu*. TÜBİTAK Yayınları.
- Arıkan, Y. (1998). Hitit dini üzerine bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakülte Dergisi*, 38(1-2), 271-285.
- Arıkan, Y. (2019). Hitit duaları. *Anadolu/Anatolia Anı-Armağan Serisi Ek Dizi III.3*, 31-42.
- Aslantürk, N. (2013). *Hitit belgelerinde Hurri tanrıları ve onların kültleri* (Tez No. 355828) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Aslantürk, N. (2015). Hitit metinlerinde geçen Hurri tanrı çiftleri: “NABARBI-ŞUĞALA” “URŞUI-İŞKALLI”. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(1), 59-82. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7725>
- Beckman, G. (1982). The Anatolian myth of Illuyanka. *Journal of the Ancient Near Eastern Society*, 14, 11-25.
- Bozgun, Ş. (2019a). Nerik, Hakmiş ve yakın çevresinin lokalizasyonu hakkında. *DTCF Dergisi*, 59(1), 152-180.
- Bozgun, Ş. (2019b). *III. Hattuşili döneminde Nerik ve Hakmiş kentleri* (Tez No. 594550) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Dardano, P. (2006). Die hethitischen tontafelkataloge aus Hattuşa (CTH 276-282). *Studien zu den Boğazköy-Texten* 47. Wiesbaden.
- de Martino, S. (2003) *Hittiter* (E. Özbayoğlu, Çev.). Dost Kitabevi.
- Dinçol, A. M. (1970). *Eski Anadolu dillerine giriş*. Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Forrer, E. (1922). Die inschriften und sprachen des Hatti-Reiches. *Zeitschrift der Deutschen Mirgenländischen Gesellschaft*, 76, 174-269.
- Gessel, B. H. L. van (1998). *Onomasticon of the Hittite pantheon* 1-2, *handbuch der orientalistik*.
- Goetze, A. (1933). *Die annalen des Murşiliş*. JC Hinrichs' sche Buchhandlung.
- Groddek D. (2002). *Hethitische texte in transkription*.
- Gurney, O. R. (1990). *The Hittites*. Penguin Books.

- Haas, V. (1970). *Der kult von Nerik ein beitrage zur Hethitischen religionsgeschichte*.
- Haas, V. (1994). *Geschichte der Hethitischen religion: Handbuch der orientalistik*.
- Hoffner, H. A. (1974). *Alimenta Hethaeorum: Food production in Hittite Asia minor*. American Oriental Society New Haven, Connecticut.
- Hoffner, H. A. (1998). *Hittite Myths*, (2. ed.). Scholars Press.
- Hoffner, H. A., Melchert, H. C. (2008). *A grammar of the Hittite language (Part 1)*. Reference Grammar.
- Kammenhuber A. (1992). *Éhalentuua*, eine Widmung. *Fs Alp*. 333
- Karasu, C. (1986). *Boğazköy çivi yazılı tablet kolofonları* [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Karasu, C. (1997). Hattuša-Boğazköy arşiv kitaplık sistemleri üzerine bazı yorumlar. *Anadolu Arşivleri*, 3(1), 215-238. https://doi.org/10.1501/Archv_0000000061
- Murat, L. (2008). Hitit tarihi-coğrafyasında Hakmiş ve İstahara ülkelerinin konumu. *Türk Arkeoloji Dergisi*, 27(44), 181-204. https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000414
- Roos, J. de (2007). *Hittite votive texts*. Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.
- Soysal, O. (2004). Hattischer wortschatz in hethitischer textüberlieferung. *Handbuch der Orientalistik I/74*.
- Taggar-Cohen, A. (2006). *Hittite priesthood*. Universitätsverlag Winter.
- Taracha, P. (2009). *Religions of second millennium Anatolia, dresdner beiträge zur Hethitologie 27*. Wiesbaden.
- Tercan, B. (2016). *Hititlerde purulli(ya) bayramı* (Tez No. 453149) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Tercan, B. (2019, May, 2-5). *Anadolu kökenli bir Hitit efsanesi: "İlluyanka"* [Symposium presentation]. International Symposium on Mythology, Ardahan University. Ardahan.
- Ünal, A. (2016a). *Hititlerde ve eski Anadolu toplumlarında din, devlet, halk ve eğlence*. Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Ünal, A. (2016b). *Hititçe-Türkçe Türkçe Hititçe büyük sözlük*. Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Yakar, J. (2007). *Anadolu'nun etnoarkeolojisi*. (S. Hırçın Riegel, Çev.). Homer Kitabevi.

Çevrimiçi Kaynak:

Fuscagni F. (2007). *Hethitische unveröffentlichte texte aus den jahren 1906-1912 in der sekundärliteratur*. Hethitologie Portal Mainz-Materialien.

E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 321 (INTR 2010-11-23)

Kısaltmalar

CHD The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago-Chicago 1980vd.

CTH E. Laroche, Catalogue des Textes Hittites-Paris 1971.

EDHIL A.Kloekhorst, Etymological Dictionary of the Hittite Inherited Lexicon-Leiden 2008.

HED J.Puhvel, Hittite Etymological Dictionary-Berlin 1984vd.

HEG J.Tischler, Hethitisches Etymological Glossar-Innsbruck 1977vd.

HHw J.Tischler, Hethitisches Handwörterbuch, Mit dem Wortschatz der Nachbarsprachen, (IBS 102)-Innsbruck 2001.

HW J.Friedrich, Hethitisches Wörterbuch-Heidelberg 1952 (1954).

HW2 J. Friedrich and A. Kammenhuber, Hethitisches Wörterbuch, 2nd ed., Heidelberg 1975 vd.

HZL C.Rüster-E.Neu, Hethitisches Zeichenlexikon (StBoT Beiheft 2)-Wiesbaden 1989.

IBoT İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Boğazköy Tabletlerinden Seçme Metinler-İstanbul 1944, 1947, 1954, Ankara 1988.

KBo Keilschrifttexte aus Boghazköi-Leipzig, Berlin 1916 vd.

KUB Keilschrifturkunden aus Boghazköi, Berlin 1921 vd.